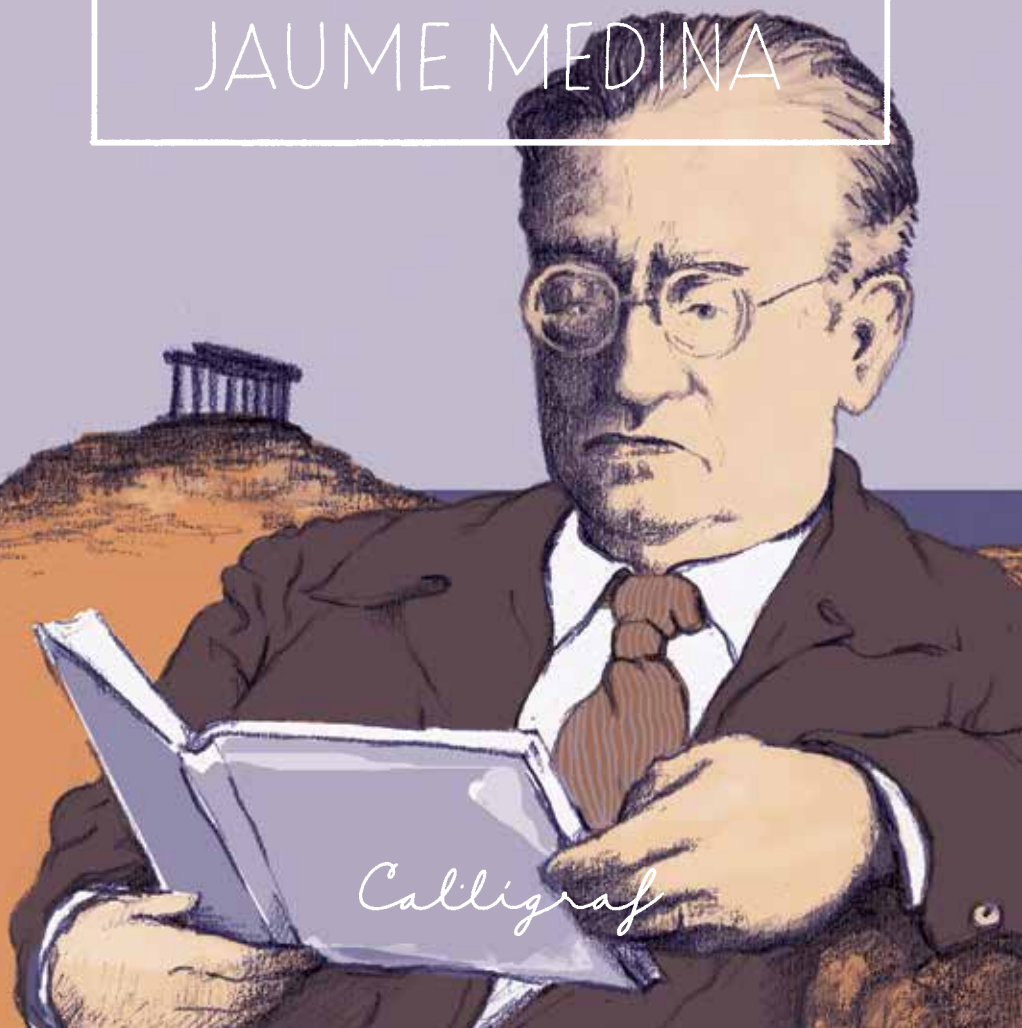

CARLES RIBA
BIOGRAFIA I ANTOLOGIA
POÈTICA COMENTADA

ALBERT MANENT
JAUME MEDINA

Carles Riba.
Biografia i antologia
poètica comentada
Albert Manent
Jaume Medina

Edicions Cal·ligraf
Figueres, 2017

Primera edició — desembre del 2017

Publicació
Edicions Cal·ligraf, SL
Monturiol, 2, 1r 1a
17600 Figueres
Tel. (0034) 615 261 764
www.edicionscalligraf.com
info@edicionscalligraf.com

Disseny i maquetació
Jaime Vicente

Correcció i edició
Joan Riba

Il·lustració de coberta
Mercè Riba

Impressió
DC PLUS,
Serveis Editorials

ISBN
978-84-947598-2-6

Dipòsit legal
GI-1769-2017

Esta obra ha recibido una ayuda
a la edición del Ministerio
de Educación, Cultura y Deporte.

© del text
Biografia
Hereus d'Albert Manent
Pròleg i
Antologia poètica comentada
Jaume Medina

© de la imatge de coberta
Mercè Riba

© d'aquesta edició
Edicions Cal·ligraf, SL

Les fotografies que acompanyen
el text procedeixen de l'arxiu
de la família Riba Romeva.

Queda rigorosament prohibida,
sense l'autorització per escrit
dels titulars del copyright,
la reproducció parcial o
total d'aquesta obra per
qualsevol mitjà o procediment,
incloent-hi la reprografia i
el tractament informàtic.

Taula

PRÒLEG	13
NOTA SOBRE AQUESTA EDICIÓ	27
BIOGRAFIA	29
Advertiment de l'autor	31
Orígens familiars	32
La infantesa i els primers estudis	35
L'hora del Nou-cents	38
La vocació literària i la Universitat	42
Clementina Arderiu	46
Primers versos i una traducció de Virgili	48
Riba i Xènius	51
La pena del Continental i La Revista	52
Les noces d'un poeta	55
La vida difícil d'un escriptor català	57
Professor de l'Escola de Bibliotecàries	60
Un traductor excepcional. <i>L'Odíssea</i> en català	62

El lloc de Riba en la nova poesia catalana	66
Viatge a Itàlia i el primer llibre de crítica literària	68
Deixeble de Karl Vossler a Munic	71
Humanista i traductor dels clàssics	74
Riba a les Oficines Lexicogràfiques de l'Institut. Dos llibres infantils	77
L'afer Dwelshauvers	79
Un pròleg i un article fonamentals	82
Catedràtic lliure de grec a la Fundació Bernat Metge	83
Viatges: Grècia, Madrid, Oslo	86
Les idees crítiques de Carles Riba	89
Dos manuals i un llibre d'infants	90
Novament les <i>Estances</i>	92
Riba, membre de l'Institut d'Estudis Catalans	95
Riba a la Universitat	98
El premi Folguera	99
La maltempsada	100
L'exili. Primers mesos a Bierville	106
L'Isle-Adam. Bordeus. Montpeller	110
Retorn a Catalunya. Les <i>Elegies</i> <i>de Bierville</i>	113
Riba, símbol	116
Els congressos de poesia	120
Els seixanta anys de Carles Riba	123
La tertúlia del diumenge a la tarda	126
Els tres llibres darrers. La mort inesperada	130

ANTOLOGIA POÈTICA COMENTADA	139
La poesia difícil de Carles Riba:	
entre la imatge i la gramàtica	141
<i>Estances. Llibre primer (1913-1919)</i>	154
<i>Estances. Llibre segon. A (1920-1928)</i>	159
<i>Tres suites</i>	177
Els anys de la plenitud	180
<i>Del joc i del foc</i>	
«Tannkas de les quatre estacions»	181
<i>Del joc i del foc</i>	
«Per a una sola veu»	184
<i>Del joc i del foc</i>	
«Tannkas del retorn»	186
<i>Elegies de Bierville</i>	193
<i>Salvatge cor</i>	197
<i>Esbós de tres oratoris</i>	200
<i>Poemes per a un nou llibre encara</i>	
<i>sense títol</i>	208

Pel que fa al contingut, cal dir que alguna informació puntual que havia quedat obsoleta —cal tenir en compte que han passat trenta anys des de la segona edició de l'obra, feta l'any 1987, en la qual el mateix autor ja havia posat al dia algunes dades de la primera edició, de l'any 1963— l'hem actualitzat amb la informació pertinent amb notes a peu de pàgina.

Respecte a l'antologia poètica, triada i comentada per Jaume Medina, cal dir que totes les remissions a les obres completes de Carles Riba tenen com a referència els cinc volums que va editar Edicions 62 entre els anys 1984 i 1992: 1. *Poesia* (a cura d'Enric Sullà) (1984); 2. *Crítica 1* (a cura d'Enric Sullà) (1985); 3. *Crítica 2* (a cura d'Enric Sullà i Jaume Medina) (1986); 4. *Crítica 3* (a cura d'Enric Sullà i Jaume Medina) (1988); 5. *Narrativa* (a cura d'Enric Sullà) (1992).

Fem constar, finalment, que les poesies de Carles Riba que surten al llarg del llibre les hem reproduït seguint la versió establerta en el volum 1 de les obres completes esmentades, dedicat a poesia.

BIOGRAFIA

ALBERT MANENT

Carles Riba, 1932.

Advertiment de l'autor

Durant moltes dècades la personalitat i l'obra de Carles Riba han influït la cultura i la vida de Catalunya. Riba, lliurant-se amb obstinació i generositat al servei del país, ha estat universalment respectat i entorn de la seva obra, i fins de la seva persona, s'ha congriat una certa llegenda d'escriptor difícil, d'humanista inassolible, i per això no tothom ha gosat acostar-s'hi. Aquesta biografia breu s'adreça, doncs, a un públic vast que no ha pogut o no s'ha atrevit a endinsar-se en la gran aventura intel·lectual que són la vida i l'obra de Carles Riba. Una aventura tant o més autèntica que la de qualsevol figura representativa del camp científic, religiós, polític, etc. Hom no hi trobarà gaires anècdotes i una dosi molt minsa de pintoresquisme. El seu món és un altre, més profund, més rigorós, més perdurable, i alhora vehement i obert a tota mena d'experiències humanes i intel·lectuals.

He d'agradir l'ajut i l'interès de moltes persones, especialment els amics del nostre poeta i humanista, la majoria dels quals són esmentats en un lloc o altre del llibre. Vull remarcar, però, la indispensable i vivíssima informació que vaig rebre de la poetessa Clementina Arderiu, vídua de Carles Riba, i dels fills del poeta.

En aquesta segona edició he corregit alguns errors de la primera, publicada el 1963, i he posat al dia allò més important.¹

Orígens familiars

Carles Riba va néixer a Barcelona el 23 de setembre del 1893 al número 1 del carrer de Muntaner, enfront de la plaça de Sepúlveda.² Com la de tants barcelonins, la seva nissaga procedia de les comarques catalanes.

El seu pare (1859-1932) pertanyia a una família d'agricultors propietaris de Tortosa i es deia Antoni Riba i Garcia. Als quinze anys es posà a les ordres del brigadier Francesc Vallès, cap de les forces carlines al Maestrat, i, havent fugit de casa, prengué part en les principals accions de la darrera guerra carlina. Lluità als Ports de Beseit i formava part dels escamots que ocuparen les viles dels voltants de Tortosa i del Maestrat i que arribaren fins a Castelló. Participà en l'assalt de Conca i fou un dels comptadíssims cadets que sortiren de l'anomenada Escuela de Cantavieja, població estra-

1. Veg. «Nota sobre aquesta edició». (*N. de l'E.*)

2. Actualment, plaça de Goya. (*N. de l'E.*)

tègica i fortificada de la província de Terol i puntal de la resistència carlina. Quan, passats els vint anys, Antoni Riba s'establí a Barcelona, coneixia pam a pam el Maestrat i part del Principat, que havia recorregut incansablement amb les partides de guerrillers. Acabada la lluita, s'havia retirat amb el grau d'oficial carlista. Aviat aprengué escultura a Llotja amb Francesc Font i es perfeccionà en modelatge al costat d'Antoni Gaudí. Durant anys treballà a Sants amb els germans Agapit i Venanci Vallmitjana.

Carles Riba amb el seu germà Màrius, 1902.

La mare de Carles Riba es deia Adela Bracons i Casablanques. Era filla d'un sastre de luxe i vivia al carrer de la Llibreteria i a la mateixa casa de l'antic Forn de Santa Clara. Per la branca materna procedia de la coneguda família Casablanques de Sabadell.

Quan Antoni Riba i Adela Bracons es casaren, encara no havien començat els esclats fulgurants de l'Exposició Universal de Barcelona que impulsaria Francesc de Paula Rius i Taulet. La nova llar no tingué gaires entrebancs, però la situació econòmica en què vivien no era pas folgada. La vida d'un artista, i sobretot d'un escriptor, depèn de molts atzars. Antoni Riba, quan tenia lleure, assistia a la Penya de L'Avenç, animada per Jaume Massó i Torrens i Joaquim Casas Carbó, i a la qual assistien Joan Maragall, Cebrià de Montoliu, Ignasi Iglésias, Josep Pous i Pagès i altres. Aquella famosa tertúlia era un fogar d'inquietuds i de revisionismes i se situava a l'avançada, enfront dels escriptors tradicionalistes com Jaume Collell, Francesc Matheu i Ramon Miquel i Planas. Només cal afegir que el grup de L'Avenç féu possible el triomf inicial de Pompeu Fabra. Antoni Riba fou doncs influït pels aires renovadors del segle, però no abandonava les actituds tradicionals i anava cada tarda a la Joventut Catòlica i sovint a la llibreria La Hormiga de Oro, puix que era molt amic del director de la revista del mateix nom, Sebastià Carner. Antoni Riba no havia bandejat els ideals carlins i això l'agermanava amb Sebastià Carner. Naturalment, tots dos estaven subscriptes al periòdic tradicionalista *El Correo Catalán*.

ANTOLOGIA
POÈTICA
COMENTADA
JAUME MEDINA

Carles Riba, 1955.

Elegies de Bierville

II

Súniön! T'evocaré de lluny amb un crit d'alegria,
tu i el teu sol lleial, rei de la mar i del vent:
pel teu record, que em dreça, feliç de sal exaltada,
amb el teu marbre absolut, noble i antic jo com ell.
Temple mutilat, desdenyós de les altres columnes
que en el fons del teu salt, sota l'onada rient,
dormen l'eternitat! Tu vetlles, blanc a l'altura,
pel mariner que per tu veu ben girat el seu rumb;
per l'embriac del teu nom, que a través de la nua garriga
ve a cercar-te, extrem com la certesa dels déus;
per l'exiliat que entre arbredes fosques t'albira
súbitament, oh precís, oh fantasmal! i coneix
per ta força la força que el salva als cops de fortuna,
ric del que ha donat, i en sa ruïna tan pur.

[Bierville, 17 d'abril de 1939]

COMENTARI

El 8 de febrer de 1956 Carles Riba feia una lectura de les seves *Elegies de Bierville*. Abans de la recitació de cada un dels poemes, l'autor n'explicava el significat. A propòsit de la segona elegia digué:

[...] vam anar a Súnion. Ja s'ha dit que anar a Grècia, a Itàlia, a un país al qual un s'ha preparat, al qual deu alguna cosa de la seva construcció, és anar a omplir uns noms, omplir amb visions uns noms, uns noms que ens empenyen a trobar el lloc que hi correspon. La dèria —no puc dir altre mot perquè és el just— de veure Súnion em venia d'un vers bastant dolent però extraordinàriament suggestiu de Moréas: «*Sunion, Sunion, sublime promontoire*». Entre parèntesis diré, perquè les coses de la poesia en el seu aspecte tècnic són molt subtils, que un professor de grec de Montpeller va fer un estudi, que jo tinc, feroç, sobre Moréas, demostrant que Moréas, grec, va fer un pèssim negoci, quan hauria pogut escriure grans versos en la seva llengua materna, d'escriure versos mediocres, molt sovint, i de mala gramàtica inclús, en francès. I fa notar que la essa grega no és la essa francesa. L'home va fer el seu vers amb aquestes tres síl·labes *su* segons la essa grega, que és més com la nostra, més sorda, i no es va adonar que la essa francesa és xiulada i que el vers per a una orella francesa és espantós; diu «*ce triple coup de sifflet, "Sunion, Sunion, sublime promontoire"*». Això és un avís pels que s'aparten de la llengua materna pensant que tot en aquest món és igual.

Súnion és un promontori a la punta d'aquest triangle que constitueix la península de l'Àtica. Hi havia allí, aixecat per Pèrcles, un temple de Posidó, de marbre blanc, del qual resten en peu dotze columnes. Les altres, un terratrèmol les va fer caure al voltant del temple i algunes van rodolar fins al mar i encara es veuen sota l'aigua transparent. És un símbol que no cal explicar. Hi vam anar per terra, en un trenet que arriba fins a Làurion, on hi ha aquelles mines de les quals els atenesos treien plata per a la seva moneda quan no la robaven d'altres bandes, i des d'allí, a través de la garriga, vam anar cap a l'extrem del promontori. Naturalment, entre els arbres d'aquesta vall de Bierville, jo veig, com un fantasma, el temple amb el seu símbol.

Prèviament, pel gener del 1949, en uns comentaris que va redactar per a la segona edició (a Santiago de Xile) del seu llibre d'exili, el poeta havia escrit:

Elegia II. *Súnion*... El «sagrat promontori d'Atenes» d'un itinerari homèric, el «*sublime promontoire*» de Moréas, el promontori penjat sobre el mar, batut per les onades, on els mariners d'Àiax, en la tragèdia de Sòfocles, enyoren de trobar-se «per saludar-hi la sagrada Atenes». És la rocosa punta final de l'Àtica, que guarda l'entrada del golf Sarònic a l'una banda i del canal d'Eubea a l'altra. Del seu cim estant, la vista s'estén, meravellada, per sobre la mar de Mirto, des de l'Àtica fins a les Cíclades i les muntanyes de l'Argòlida. Pèrcles hi construí un temple de Posidó, del qual avui encara es drecen, sostenint l'arquitrau, dotze columnes; alguna de les cai-

gudes blanqueja i verdeja, baix, sota l'aigua densa i neta. És aquest lloc únic, síntesi i símbol de moltes coses pures, que en el meu exili se'm representava a la memòria; talment com si m'aparegués entre els arbres foscos de la vall de Bierville i m'hi reveiés a mi mateix, el viatger feliç de dotze anys enrera.

Tothom sap que el poema dedicat a recordar la visita a Súnion és un dels més celebrats i més reeixits de Carles Riba, que en la seva evocació des de Bierville veu el blanc temple mutilat vetllant a l'altura pel mariner que, albirant-lo en el seu camí pel mar, sap que gira bé el seu rumb cap a Atenes, per l'embriac del seu nom que el va a cercar a la punta extrema del penya-segat sobre el mar, per l'exiliat que el veu en la seva evocació des del bosc on es troba acollit. I, per damunt de tot, reconeix en el temple la seva pròpia imatge de persona impertèrrita davant dels cops de la fortuna i d'home que, com el mateix temple, és ric del que ha donat fins al moment present en la seva vida i pur —això és, íntegre amb la seva pròpia identitat— en la ruïna causada per les circumstàncies adverses.